

Posudek rigorózní práce

Dalibor Vácha, Ostrovy v bouři. Českoslovenští legionáři a všednost let válečných 1918-1920. Vedoucí práce: doc. Robert Sak. České Budějovice 2006, 304 s. (včetně příloh) + nepaginované obr. přílohy

Pan Vácha si vybral téma, jež si nepochybně zaslouží pozornost českých historiků, neboť otázky každodennosti a kolektivní mentality se i u nás stávají stále běžnější součástí historické práce. Jak autor této rigorózní práce v jejím závěru konstatuje, děje se tak ovšem vesměs na úseku bádání o starších či ranně novověkých dějinách, kde, jak mohu dodat, nachází čeští historikové a historičky řadu přitažlivých zahraničních vzorů. Za jistou zvláštnost přitom považuji okolnost, že v názvu své práce nepoužívá termín „každodennost“, nýbrž „všednost“. Snad by proto bylo záhodno, kdyby se při obhajobě vyjádřil k tomu, zda mezi oběma pojmy spatřuje nějaký rozdíl např. v rovině konceptuální, což jsem však při četbě jeho textu nepostřehl.

Svoji rigorózní práci rozdělil do dvou částí: 1. Vojsko v pohybu a 2. Klid před bouří, které obsahují celkem deset analytických kapitol. Velmi dobře se mu podařilo vystříhat se zatěžování výkladu tzv. událostními dějinami, které bere v úvahu jen z hlediska srozumitelnosti textu pro neodborníky, jimž navíc poskytuje v textových přílohách nezbytný chronologický přehled událostí (s. 254 ann.). Navíc si je velmi dobře vědom toho, že zachované prameny subjektivní povahy mu neumožňují všední léta čsl. legionářů v Rusku rekonstruovat do té míry rovnoměrně, jak by si přál. Tato okolnost se projevuje ostatně i v jeho kultivovaném výkladu tak, že v něm nalézáme značné množství dílčích výkladových črt, jež nebylo možno rozpracovat do stabilnějších textových útvarů. Nicméně i tato limitující okolnost velmi dobře dokumentuje Váchovu suverénní znalost matérie.

Ačkoliv o tom příliš nehovoří, zasadil své téma do několika kontextů, jež jsou po mém soudu pro zdařilé pojetí každodennosti nezbytné. Jednak je to kontext sociálně-politický, dále kontext kulturní a konečně i kontext mentální. Všechny z nich se vyznačují vesměs tím, že se odehrávají v rovinách, v nichž se strategie individuálního i kolektivního jednání řídí hodnotami, jež mohou být vůči sobě do jisté míry autonomní. Bývá tomu tak z mnoha důvodů, které

Váchova práce vesměs velmi plasticky dokládá, vycházejíc velmi zdařile z teze, že čsl. legie v Rusku byly již od svého vzniku „těleso značně diferencované a nejednotné“ (s. 251).

Dalším z určujících specifík Váchova tématu byla okolnost, že šlo o každodennost v dramatickém pohybu po železniční trati směřující z evropského Ruska do dálněvýchodního Vladivostoku. Východiskem kultury každodennosti se tak logicky staly k obývání upravené železniční vagóny (těplušky) řazené do ozbrojených vlaků (ešalonů). Primitivní a prostorově limitované prostředí těplušek, neustálý pohyb provázený nejistou budoucností, sociálně nesourodá kulturní úroveň legionářů a jejich různorodé politické názory se tak staly výchozími faktory poměrně konfliktní každodennosti. K nim se pak přidávala často velmi nekvalitní, jednostranná a občas i nedostatková strava, nemožnost udržovat pravidelně tělesnou hygienu a zejména pak naprosto neočekávaný smrtelný střet s nepřítelem.

Proto nepřekvapí, že právě tyto faktory zakládají typ kultury, v níž mají značný prostor nekonečné diskuse o čemkoliv i nejrůznější fámy, v obou případech velmi dobře dokumentující fenomén nejisté a do budoucna jen těžko kalkulovatelné každodennosti. Přitom kalkulovatelnou budoucnost lze považovat za jednu z hodnotových konstant stabilizovaných kultur. Autorovi se v této souvislosti velmi dobře podařilo dokumentovat posun od samovolných kulturních aktivit (s. 57 ann.) k aktivitám organizovaným tzv. Informačně osvětovým odborem (např. knihovny, hudební produkce, divadlo a kino, viz s. 129 ann.). Poněkud však nechává otevřenou otázku, jakými instrumenty se dařilo toto vnitřně diferencované, konfliktní a původně i do jisté míry samosprávné společenství mobilizovat pro společný boj. Na tuto otázku naráží totiž spíše jen příležitostně, jak tomu je v případě známé sebevraždy plk. Švece (s. 32).

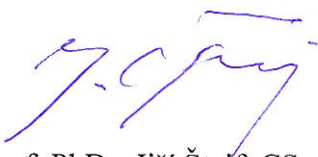
Ostatně i míra indoktrinace legionářů Masarykovou politickou ideologií se zdá být v jeho textu do značné míry otevřena. V tomto smyslu by též stála za

hlubší zhodnocení úroveň lékařské, resp. zdravotní péče o legionáře, jakožto potenciální morálně a mentálně stabilizující faktor, související velmi úzce s již zmíněnou kalkulací budoucnosti. Velký a po mém soudu zásadní přínos této rigorózní práce vidím v jejích pasážích o vztahu k ženám (s. 79 ann., 100, 187 aj.), který ve své aktuální podobě velmi dobře dokumentuje tranzitivnost legionářské každodennosti. Dále je to otázka krutosti vůči nepříteli jako psychologického ventilu, jenž odpovídal kultuře neustále nejistoty (s. 105 ann.) a konečně i problém všudypřítomné smrti, pohřbů a hrdinství (s. 114 ann.). V posledním případě se zdá, že fenomén republikánské ritualizace pohřbů a jejich symboliky nabývá na větším významu až u příležitosti řady úmrtí, k nimž došlo při návratu do vlasti po moři (s. 246 an.).

Za velmi zdařilý považuji autorův výklad o vnímání evropského i asijského Ruska prostřednictvím legionářských zážitků, jež v sobě do značné míry kombinují výchozí lásku k této zemi s konkrétními negativními zkušenostmi z každodennosti i krutých bojů (s. 189 ann.). Tuto ambivalenci mu rovněž symbolizují pokusy o dodatečné literární ztvárnění ruských žen v procesu beletrizace původních vzpomínek (s. 219 ann.). Skvělé jsou jeho pasáže o důvodech pronikání rusismů do zkomolené legionářské mluvy, již lze též chápat jako nejvýraznější symboliku jejich aktuální kultury, provázené nezbytnou adaptací na jazykově příbuzné, nicméně však civilizačně značně odlišné prostředí (s. 214 ann., viz též zvl. Slovníček legionářského slangu s. 266-273).

Mohu tedy shrnout svoji bilanci slovy, že pan Dalibor Vácha napsal zdařilou, místy též pozoruhodnou, rigorózní práci, kterou velmi rád doporučuji k úspěšné obhajobě.

Praha 25. 10. 2006

prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.